

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ З ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

У статті розглядаються актуальні проблеми підготовки майбутнього учителя музики в нових умовах реформування педагогічної освіти.

У педагогічних дослідженнях і практиці навчання склались досить чіткі уявлення про професійні якості, якими повинен володіти музикант-педагог і, зокрема, учитель музики загальноосвітньої школи. Підготовка такого фахівця – складний і багатогранний процес. Одним із концептуальних положень розвитку сучасної освіти є поняття "компетентності", що у загальному розумінні включає володіння знаннями й досвідом із широкого кола питань.

Традиційно зміст навчання трактується як сукупність знань, умінь і навичок. Принципово важливим є те, що оновлений зміст музичної освіти включає такі компоненти, як формування особистісного досвіду музично-творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісного ставлення до творів музичного мистецтва. Саме ці компоненти визначають специфіку діяльності майбутнього вчителя. Урок музики вирізняється творчою організацією діяльності й спрямований на вияв особистої ініціативи, свого ставлення до музики. Виконуючи і сприймаючи музику, ми формуємо естетичну позицію, одночасно використовуючи знання й досвід творчої діяльності [1: 5]. На думку В. Андрущенко, фахова компетентність учителя музики визначається наявністю у студентів знань у галузі музичного мистецтва, здатністю до самостійного аналізу музичних творів, умінням передавати емоційний досвід учням, компетентного керівництва формуванням у школярів навичок художньо-естетичного сприймання, естетичних почуттів, музичного смаку [2: 6].

Отже, підготовка спеціалістів повинна відбуватися завдяки:

- застосуванню нових, інтенсивних індивідуально-типологічних методів навчання;
- визначенню ще невикористаних резервів вже існуючих традиційних методик;
- збагаченню навчальних предметів шляхом впровадження до навчального процесу найповніших досягнень сучасної науки [3: 40].

Покращення хормейстерської підготовки майбутніх учителів в сучасних умовах можливе за рахунок: інтенсифікації, конкретизації, поглиблення й удосконалення системи методів навчання, оновлення методик диференційованого підходу до викладання вокально-хорових дисциплін; розвиток творчої самостійності, самовдосконалення професійних якостей майбутніх учителів музики, керівників дитячих хорових колективів, тому що успішне вирішення завдань музично-естетичного та художньо-творчого розвитку дітей в загальноосвітній школі перебуває у безпосередній залежності від рівня професійної майстерності, ерудиції, культури педагога-музиканта, який формує їх погляди, переконання, смаки та ідеали [3: 41].

Діяльність викладача диригування полягає не тільки в тому, щоб дати знання техніки диригування. Важливіше допомогти студентові стати фахівцем, що вміє спілкуватися з дитячим хоровим колективом за допомогою жесту і міміки, особистістю, що вміє думати, фантазувати, діяти. В. Зінченко у статті "Роздуми про душу та її виховання" слушно зауважує, що "трудність осмислення завдань виховання душі полягає в тому, що душа, яка вже сформувалася, приводить у рух душу, котра тільки оформлюється, не прямо, а якимось таємничим опосередкованим, гнучким шляхом. І робить вона це, звичайно, не тільки засобами мистецтва, а і через слово, жест, власні живі порухи, які відчуває і охоплює інша душа. Отже, душа проявляється у взаємостосунках між людьми" [4: 123].

Не має заперечень теза, що для творчого розвитку учнів у школі потрібний не вчитель музики, що вміє грати й диригувати, а широко освічена особистість, щирий творець. У чому успіх творчої роботи над музичним твором? Як знайти той найкоротший шлях до правильного розуміння художнього образу, від якого залежить технічна майстерність студента? К. Ігумнов вважав, що в розкритті художніх образів важливу роль відіграє оточуюча дійсність: "...природа, життя, побут, особисті переживання, література, живопис, театр" [5: 65]. Г. Нейгауз говорив студентам: "Беріть з навколишнього усе, що можна взяти. Усе додається, усе переплавиться в горні творчої роботи" [6: 52].

Аналіз літературних джерел дозволяє виділити такі ознаки талановитих учителів:

- не мають прізвищ, у них псевдоніми;
- в їхніх робочих кабінетах всі експонати навчають;
- живуть роботою та інтересами справи;
- уміють прилучити дітей до своєї ідеї, захопити;
- можуть розкрити значущість переваги розуму особистості і сили інтелекту;
- мають багато девізів, котрі спонукають відчути радість пізнання;
- у них є свої гуртки у школі;
- уміють радіти успіхам дітей;
- без новизни у них не буває жодного уроку;
- вражають глибиною розкриття теми, оригінальністю засобів впливу, високим рівнем розвитку інтелекту, умінням бачити в учнях творчих потенціал;

- беруть на себе роль каталізаторів думки;
- мають особливу стратегію сприйняття проблемних ситуацій і широкий спектр їх вирішень [7: 149].

Американський психолог Дж. Гілфорд вважав, що креативність мислення пов'язана з домінуванням чотирьох особливостей: оригінальності, нетривіальності, незвичайності ідей, яскраво вираженого прагнення до інтелектуальної новизни; семантичної гнучкості, тобто здатності бачити об'єкт під новим кутом зору, виявляти його нове використання, розширювати функціональне застосування на практиці; образної адаптивної гнучкості, тобто здатності змінити сприйняття об'єкта в такий спосіб, щоб бачити його нові, приховані від спостереження сторони; семантичної спонтанної гнучкості, тобто здатності продукувати різноманітні ідеї у незвичній ситуації.

Однією з умов, що сприяє розвитку творчого мислення студентів на заняттях з диригування, є розв'язання творчих задач. Творчі задачі визначаються музичним матеріалом різноманітного змісту і різного ступеню труднощів. Крім традиційного шляху роботи над твором: аналізу, програвання (уявного або на інструменті), обговорення художніх особливостей твору, – можна застосувати і засоби техніки диригування. Наприклад, студент одержує завдання – дібрати образні порівняння відповідно до змісту твору і передати це жестом і мімікою; порівняти засоби музичної виразності двох різнохарактерних творів, подумки проспівати фразу одного з них і продиригувати так, щоб було можна здогадатися, яке з них втілене в жесті.

Під час роботи над емоційно-образним змістом твору використовується прийом "перекладу" музики в колір. Студент одержує завдання зробити аналіз ритмічного малюнка твору, знайти труднощі і методи роботи над ритмічним ансамблем у хорі; порівняти твори різних авторів на той самий поетичний текст і пояснити особливість і красу кожного з них. Ці й інші розв'язувані на індивідуальних заняттях з хорового диригування задачі сприяють розвитку творчого мислення.

До умов розвитку творчого мислення можна віднести й таку: чим більше знань має студент, тим різноманітніші будуть його підходи до вирішення творчих задач. Іншими словами, це можна окреслити як засвоєння так званого інформаційного образу завдяки посиленню впливу пізнавально-активного поля. Посилення таких впливів відбувається за умови розширення каналів сприймання та обробки навчальної інформації і не тільки [8]. Одним з таких каналів є прийом "внутрішнього діалогу" студента з образно-художніми моделями твору. Спілкування з ними відбувається у процесі взаємодії художньої інформації та суб'єктивного варіанта її відображення у свідомості особистості. Це процес своєрідної "розмови" з героєм твору, де ставляться запитання і отримується внутрішня відповідь на них [9: 28].

Цікавим і дієвим є метод групової роботи "зростання самопізнання". Цей метод базується на процесі обговорення групою студентів одного класу диригування (без втручання викладача) своїх переживань, відчуттів стосовно музичних явищ. Завдяки цьому методу досягається усвідомлення власного музичного досвіду, інтелектуального багажу, уміння говорити. Така групова робота сприяє позитивним змінам у мисленні студентів, активізує творче мислення.

Велике значення має підтримка у студентів відчуття успіху і впевненості в собі. Інтелектуальні здібності людини, як правило, страждають від частих невдач, і страх чергової невдачі починає автоматично виникати при зустрічі з новою задачею. Вона породжує захисні реакції, що заважають творчому мисленню. Для підтримки почуття успіху, настільки необхідного для посилення інтелектуальних потенцій студента, на індивідуальному занятті використовується найважливіший принцип педагогіки – принцип співробітництва.

Процес формування самостійності диригента-початківця здійснюється поетапно. Спочатку – навчання елементного перенесення художньо-технічних навичок на нові хорові твори, потім поступовий перехід до самостійного добору і варіювання жестів відповідно до виконавських задач, що виникли під час знайомства з новим хоровим твором.

Кожне індивідуальне заняття з хорового диригування – це різноманітність видів і методів діяльності, це своєрідна лабораторія творчої думки, творчої діяльності як студента, так і педагога. І важливо не навчити диригувати, а викликати бажання займатися виконавською діяльністю. Справжній викладач не стільки навчає студента, скільки допомагає йому відкрити це в собі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Михаськова М.А. Особливості й проблеми музично-освітньої діяльності студентів музичних факультетів вищих закладів педагогічної освіти // Проблеми педагогіки музичного мистецтва: Збірник науково-методичних статей / Упор. О.Я. Ростовський. – Ніжин: НДПУ, 2004. – 185 с.
2. Андрущенко В.П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності: Автореф. дис...канд.пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2000. – 20 с.
3. Люлюк Л.Я., Люлюк О.В. Хормейстерська підготовка майбутніх вчителів музики у сучасній вищій школі // Проблеми педагогіки музичного мистецтва: Збірник науково-методичних статей / Упор. О.Я. Ростовський. – Ніжин: НДПУ, 2004. – 185 с.
4. Зинченко В. Размышления о душе и её воспитании // Вопросы философии. – 2002. – № 2.
5. Мильштейн Я. Исполнительские и педагогические принципы К.Н. Игумнова // Мастера советской пианистической школы / Под ред. А. Николаева. – М., 1961.
6. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры. – М., 1987.
7. Полякова Г.С. Духовне багатство творчої особистості та шляхи її виховання // Духовність як основа консолідації суспільства. Уряду України. Президенту, законодавчій, виконавчій владі. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. Міжвідомчий науковий збірник / Керівники авторського колективу: А.І. Комарова, В.Г. Табачковський, І.М. Кучерук, Л.П. Виговська. – Київ: Науково-дослідний інститут "проблеми людини", 1999. – Том 16 – 605.

8. Лещенко М. Педагогіка – наука про мистецтво подання та засвоєння інформації // Мистецтво і освіта. – 2004. – № 4.
9. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник . – К., 2002.

Матеріал надійшов до редакції 16. 03. 2005 р.

Федорченко В.К. Развитие творческого мышления студентов на индивидуальных занятиях по дирижированию.

В статье рассматриваются актуальные проблемы подготовки будущего учителя музыки в новых условиях реформирования педагогического образования.

Fedorchenko V.K. The Development of Creative Thinking of Students within Individual Classes of Chorus Conducting.

The article highlights vital problems of music teacher training from the standpoint of renovation of pedagogical education.